

Практичне заняття № 4

Тема: Формування мовно-літературної грамотності учнів НУШ засобами технології проблемного навчання

Мета: розкрити сутність і зміст технології проблемного навчання в початковій школі; визначити можливості проблемного методу при навчанні читання в початковій школі. визначити вплив проблемного навчання на інтелектуальні процеси і розумові здібності молодших школярів.

Ключові слова : навчання, проблемне навчання, проблемна ситуація, принцип, розвивальне навчання, методи навчання, методи розвивального навчання.

Питання для обговорення:

1. Проблемне навчання – один із ефективних методів пошукової пізнавальної діяльності молодших школярів.
2. Організація та проведення уроків з використанням елементів проблемного навчання.

Література

1. Власова О. Педагогічна психологія : навчальний посібник / О.І. Власова. – К. : Либідь, 2005. – 400 с.
2. Голуб Н. Концептуальні засади сучасної методики навчання української мови в загальноосвітній школі / Н.Б. Голуб // Український педагогічний журнал. – 2015. – № 1. – С. 107–118.
3. Проблемна ситуація як фактор мотивації вивчення української мови молодшими школярами [Текст] / Ольга Петрик // Початкова школа. - 2016. - № 12. - С. 44-46.
4. Сенько Ю.М. Проблемне навчання як засіб підвищення пізнавальної активності молодших школярів // Початкова освіта: історія, проблеми, перспективи: матеріали Всеукраїнської науковопрактичної інтернетконференції, присвяченої Дню початкової освіти, м. Ніжин, 19 жовтня 2018 р. / за заг. ред. Є. І. Коваленко, упоряд. Н. В. Білоусова. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. с. 213-215
5. Янц Н.Д. Особливості створення проблемних ситуацій у навчальному процесі початкової школи // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. пр. – Запоріжжя: Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2007. – Вип.43. – С.437-440.
6. Янц Н.Д. Формування творчої активності молодших школярів засобами проблемного навчання // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: Зб. наук. пр. – Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди, 2006. – Вип.25. – С.158-161.

Хід заняття

1. Опрацюй теоретичний матеріал.

Важливу роль у теорії і практиці освіти відіграють зміст, принципи і методи навчання. Сьогодні вже саме життя вимагає розробки і впровадження диференційованого підходу до освіти, активних прийомів,

форм і методів навчання. У Законі України «Про освіту» наголошується на тому, що загальна середня освіта забезпечує всебічний розвиток дитини як особистості, її нахилів, здібностей, талантів. Важлива роль у цьому належить **проблемному навчанню**. **Проблемний підхід** на уроках української мови розглядається як *технологія розвивальної освіти, спрямована на активне одержання учнями знань, формування прийомів дослідницької пізнавальної діяльності, залучення до наукового пошуку творчості, виховання соціально значимих рис особистості*.

Проблемний підхід базується на конструюванні творчих навчальних завдань, що стимулюють навчальний процес і підвищують загальну активність учнів. Проблемна ситуація формує пізнавальну спрямованість особистості, сприяє виробленню психологічної установки на подолання пізнавальних труднощів.

Матеріалом для створення **проблемних ситуацій** можуть бути *мовні, мовленнєві, комунікативні поняття, лінгвістичні одиниці, текст, евристичні запитання, сократівський діалог, проблемні й дослідницькі питання, загадки, експерименти, аналіз життєвих ситуацій* тощо.

Види проблемних ситуацій:

- ✓ за змістом навчального матеріалу – мовленнєві, мовні, комунікативні;
- ✓ за інформаційною наповнюваністю – комунікативно-поведінкові, морально-етичні, соціально-політичні, наукові;
- ✓ за характером навчальної діяльності – ілюстративні, оцінні, дослідні;
- ✓ за спрямованістю на пошук нового – теоретичні (пошук знань, теоретичних відомостей), практичні (формування вмінь, пошук способів дій, вироблення досвіду), творчі (застосування знань та вмінь у нових умовах);
- ✓ за структурним етапом уроку – мотиваційні (стимулюють учнів до навчальної діяльності), цілеспрямовуючі (скеровують осмислене активне учіння з метою досягнення наперед визначеного кінцевого результату), функційно-практичні (пов'язані з виконанням конкретної навчальної роботи (мовленнєвого, мовного, комунікативного контексту) у процесі реалізації певного методу і прийому); рефлексійно-корекційні (співставляють очікуваний результат з одержаним, вносять за потреби корективи)

Пропонуємо як зразки варіанти проблемних ситуацій, виділених на основі шляхів їх створення.

Проблемна ситуація з ускладненням

& Завдання. Вставити на місці пропусків необхідні букви Е – И.

Гон...ш, плач...мо, скаж...ш, біж...мо, пиш...мо, кресл...ш.

Суперечка: вибір букви Е – И, причина їх правопису.

Сформульована проблема: написання Е-И в особових закінченнях дієслів.

Спосіб вирішення проблеми:

1. Індивідуально.
2. За допоміжними джерелами (підручником, схемою, алгоритмом).
3. З допомогою учителя. Кінцевий результат звірити за правилом, сформульованим у підручнику.

Проблемна ситуація-діалог

& Ситуація 1. Прочитати текст. Згрупувати підкреслені слова. *Куций хвіст і довгі ноги. Уночі і вдень – тривоги.*

Миру й спокою не знаю: Всіх боюся, утікаю (Заєць).

Репродуктивні запитання

- Повідомити, яке лексичне значення кожного слова?

Мисленнєві завдання.

- Проаналізувати, чи можна на основі лексичного значення протиставити, або об'єднати ці слова у пари?

- До якої частини мови належать ці слова? Сократівські запитання

- Які слова називають подібні поняття?

- Які слова називають суміжні, подібні поняття?

& Ситуація II. Прочитати слова. Утворити словосполучення. Рагу (смачний) Какаду (веселий) Тбілісі (вечірній) Міссісіпі (повноводий)

Репродуктивні запитання

- Повідомити, як потрібно утворити словосполучення?

- Що необхідно зробити з прикметниками?

- Які існують роди прикметників? А який рід обрати для цих прикметників?

Мисленнєві запитання

- Пригадати, яке лексичне значення мають іменники? Сократівські запитання

- Порівняти, до якої назви – загальної чи власної – належать іменники.

- Що означає кожне із цих іменників? (страву, тварину, місто, річку).

На уроках української мови доречно пропонувати до виконання такі **проблемні вправи.**

& Відновити прислів'я. Вставити пропущені букви.

- Праця людину годує, а ...

- Мален...ка праця краща за...

- ... на завтра те, що ...

- С...огоднішн...ої роботи на ...

- На дерево дивис..., як родит..., а Хто змолоду працює, той...

- Хто не робит...

& До поданих слів дібрати синоніми. Пояснити їх правопис. Портмоне, ревізія, декламатор, чаклун, темрява, юнак.

Проблемні ситуації за змістом навчального матеріалу

Мовленнєві I. Ти листуєшся Інтернет-поштою з однолітком із Канади. Напиши йому, яке в тебе хобі. Розкажи нам про захоплення свої і друга. II. Уяви себе режисером нового фільму «Лис Микита». Розкажи, якими повинні бути декорації, костюми, поведінка героїв. III. Уяви, що ти повернувся із подорожі. Розкажи про визначні місця, які ти відвідав

Мовні I. Порівняй написання слів. Проаналізуй правопис знака м'якшення у словах бульці – булці. II. Зістав уживання літери Т у словах радісний – шістнадцять. Поясни їх правопис. III. Визнач частину мови підкреслених слів смажена риба – смажена бабуся риба. Поясни, яку ознаку позначають виділені слова. До якої частини мови їх віднести?

Комунікативні I. Ти прийшов зі школи пізніше, ніж зазвичай. Поясни мамі причину. II. Ти прийшов після весняних канікул засмаглий. Розкажи однокласнику, де ти відпочивав? III. Уяви, що ти відпочиваєш у міжнародному таборі. Розкажи, якими звертаннями користуються в нашій країні з сивої давнини. Поцікався, які форми звертань в різних народів світу.

Соціально-політичні I. Порівняй зірок естради ХХ століття і сучасних зірок шоу-бізнесу. Охарактеризуй їх поведінку, зовнішній вигляд, особливості таланту, шлях до успіху. Напиши твір-роздум «Зірка: краса і зовнішня, і внутрішня». II. Візьми участь у дебатах «Справжній громадянин держави». Вислови свою позицію щодо напряму обговорення «Громадянин – патріот – житель». Оформі власні роздуми у формі твору-роздуму в публіцистичному стилі.

Проблемні ситуації за характером навчальної діяльності

Ілюстративні I. Запиши якомога більше асоціацій до слова вечере. Утвори словосполучення і визнач їх тип за способом вираження головного слова

II. Утвори від поданих основ слова, що позначають назву професії. Поясни, чим займаються ці люди? Визнач спосіб творення слів і найбільш поширені засоби творення. Журнал-, менедж-, учит-, бібліотек-, фінанс-, брок-, дил-.

Оцінні I. Визнач відмінок у слові матері. Порівняй підкреслені слова у словосполученнях колискові моєї матері – матері наших учнів. Вислови власну думку, як визначити відмінок у таких словах. Обґрунтуй, наведи приклади таких слів. II. Запиши речення, знявши ризик. Постав питання до кожного слова. Визнач частину мови. Зроби висновок щодо їх правопису. Він повернув у/бік. – Ударив у/бік. Нагадав йому в/друге. – Набери води в/друге відро. Вивчи вірш на/пам'ять. – Подарунок на/пам'ять.

Дослідні I. Доведи, що слова біг, тепло, батьків можуть виступати різними частинами мови. Побудуй із кожним словом речення. Як визначити їх частиномовну належність і синтаксичну роль? Чим відрізняються ці слова? II. Досліди, чи мають деякі займенники під час відмінювання додатковий звук? Запиши подані займенники у дві колонки: 1) що не мають додаткового початкового звука; 2) що мають. Зроби висновок, які розряди займенників мають приставний звук.

Проблемне навчання, можна використовувати для того, щоб учні вміли бачити тему, проблему уроку, що вивчається, могли поставити проблему, продумати можливості і способи її розв'язання. Надзвичайно багатий матеріал для цього дають нам уроки - роздуми з читання. У багатьох випадках теми таких уроків вже у самій назві містять запитання, яке є стрижнем обговорення. На нього діти, як правило, не можуть одразу відповісти, бо для цього потрібно занурюватись у текст, аналізувати мотиви поведінки дійових осіб, міркувати, обговорювати різні думки. Наприклад, кожне оповідання В. Сухомлинського – це опис гострої морально – етичної ситуації, у якій опиняються ровесники сучасних школярів. Читаючи оповідання «Як Павлик списав у Зіни задачу», «Найкраща лінійка», «Як Миколка

став хоробрим», діти розмірковують над тим, чому герої цих оповідань діють саме таким чином, що схвалює, а що засуджує автор, висловлюють власні оцінні судження. На таких уроках – роздумах не можна припускати поспішних оцінних суджень, однозначних рішень. Важливо, щоб діти, читаючи такі твори, прагнули висловлювати власні погляди на проблему, звертались до власного досвіду.

Знайти вихід *із проблемної ситуації допомагає евристична бесіда*. Вона може бути проведена за такими питаннями:

- 1) На яке питання відповідають слова: білі, червоні, жовті? (які?)
- 2) На що вони вказують? (на ознаку).
- 3) Яка їх роль у реченні? (означення).
- 4) Як змінили вони речення?

Тему «Прикметник» можна провести і на матеріалі вправи 83

– Прочитайте текст. Чи можна точно визначити, в яку пору року відбувається подія? Чому?

– За допомогою якої частини мови текст стане зрозумілим?

Одного ... ранку Івась пішов на прогулянку. Іде ... лісом. Навколо про щось стиха шумлять ... дерева. А он ... галявина. На ній -- ... трава. Через ... галявину простелилась ... доріжка. Куди вона веде? Мабуть, до ... озера. Саме його й шукає Івась.

- Перебудуйте текст так, щоб була відома пора року, в яку відбувається подія

- Зробіть висновок про значення прикметників у мовленні.

Після вивчення матеріалу на наступному уроці проводиться перевірка:

- а) знання формулювання правила, порядку дій;
- б) ступінь сформованості умінь і навичок у вигляді самостійної перевіркової роботи.

2. Практична частина.

Основними способами створення проблемних ситуацій є такі:

- пояснити, назвати, сформулювати явище, поняття (мовленнєве, мовне, комунікативне);
- визначити й обґрунтувати невідповідність, суперечку, протиріччя між фактами, явищами;
- з'ясувати і пояснити причини явища та факту;
- вибрати правильний варіант відповіді й пояснити власну думку;
- порівняти, узагальнити факт чи явище в певному аспекті;
- зіставити, порівняти суперечливі факти і явища;
- змінити, вибрати, знайти лінгвістичні одиниці чи явища;
- дібрати, порівняти, утворити, згрупувати факти, поняття, явища.

Розробіть 3 проблемні ситуації до будь-якої теми уроку мови або читання для 1-4 класів.

(по 1 балу за кожну проблемну ситуацію – 3 бали).